CONSTANT TONEGARU

„Steaua Venerii"

I-a fost dat lui Constant Tonegaru (mort în 1952) să fie republicat printre ultimii dintre poeţii generaţiei sale: tocmai lui, care pînă la un punct, îi „rezumă" pe toţi. Nu de împrumuturi obişnuite de imagini sau de atitudini este vorba; acestea i-au fost semnalate poetului încă de la început, de exemplu într-un spiritual articol al lui C. Regman din 1945 (retipărit în ***Cărţi, autori, tendinţe).*** Dar, citindu-l astăzi, avem permanent senzaţia că, poate conştient, poate nu, Constant Tonegaru repetă pe scurt experienţa poetică a unei întregi generaţii (aceea numită, nu fără oarecare dreptate, „generaţia pierdută"), traversînd-o în toate sensurile, călcînd pe toate clapele; regăsim, în ***Plantaţii,*** şi bufoneria sumbră sau apostrofele teribile ale lui D. Stelaru, şi demistificările lui Geo Dumitrescu, şi ***Cîntecele negre*** (macabrul feeric, absurditatea intenţionată) ale lui Ion Caraion, şi opoziţia dintre „tavernal" şi lunar a lui Ben Corlaciu, dar ce nu găsim? ***Plantaţii*** este, dintr-un anumit punct de vedere, un fel de antologie lirică involuntară, în care intră toate gravităţile şi toate, cum ar fi zis Pompiliu Constantinescu, fumisteriile liricii de imediat după război, luate în serios sau mai ales ridiculizate, fiindcă Tonegaru nu repetă pur şi simplu: el are mica lui notă personală care constă într-o falsă veselie aproape permanentă, ca o mască menită să sugereze numai rîsul.

Mai interesant este că - poezia toată a deceniului al cincilea izvorînd dintr-un- protest la diversele tradiţii lirice autohtone, -Constant Tonegaru vine în atingere, prin intermediul „modelelor" lui, cu aceste tradiţii, şi, fireşte, cu poeţi din cei mai feluriţi pe care îi va fi citit el însuşi direct. Nu trebuie să ne mire imensul număr de filiaţii; el intră oarecum în firea acestei poezii şi, pe urmă, nu e vorba pur şi simplu de imitaţii, ci de un proces de asimilare mult mai complicat (comun liricii timpului). Porturile, plecările, depărtările, stepa Nogai, toponimia exotică, centaurii, Mazeppa, Salomeea, provin tocmai de la simbolişti, prin Macedonski ori Pillat, taverna, ploaia, toamna, boala, din Laforgue şi din alţii, castelele ciudate şi blestemate, corbii, misterul, ţările feerice le-a cîntat Edgar Poe, iar pasărea Ibis şi celelalte zburătoare de la îngeri la aeroplane, Apollinaire. ***Femeia cafenie*** e minulesciană: *„Am iubit la Brăila o mulatră. M-a iubit?... M-a minţit? Vedea - cine ştie - în mine un altul? / Avea sini fierbinţi şi mîini reci de gheaţă. / Era prin noiembrie. Pe Dunăre dospea ceaţă. / în port lumini de fanare | Robii descărcau un vagon de lignit".*

Grădina publică începe bacovian, destrămînd însă repede emoţia în stilul lui Tristan Tzara din ***Primele poeme:*** *„Normalistele se plimbau pe alei în şorţuri cu picăţele ca potîrnichiile / scoţind melancolic batiste cu monogram roşu din buzunar / discutau pe alei despre moartea lui Rudolf Valentino / potrivind pantofiorii pe frunzele uscate de arţar"* Sînt imitaţi (e nimerit cuvîntul?) Adrian Maniu, Demostene Botez, Emil Botta sau chiar Al. O. Teodoreanu din ***Cînticele.*** Aşa stînd lucrurile, Constant Tonegaru este, în ***Plantaţii,*** un veritabil colportor de motive lirice, însă cu detaşare ironică. Dacă tragem o linie pe sub numeroasele înrîuriri sau modele, observăm că aproape toţi poeţii care au ispitit imaginaţia lui Tonegaru au ca însuşire comună cenzurarea unei înclinaţii romantice, sînt, cu alte cuvinte, nişte romantici care se reprimă: zburători fără aripi, visători care nu se încred în vise. Prin Constant Tonegaru ne dăm seama mai bine că ceea ce caracterizează poezia protestatară de după 1940 este, în formele protestului social, tocmai acest mic **romantism sentimental şi citadin.** (Am adoptat, evident, formula lui Călinescu pentru o altă generaţie). Cu întregirea că micul romantism de la 1945 reprezintă, faţă de acela din jurul lui 1900, o perspectivă răsturnată: nu o acceptare a tristeţii, a duioşiei, a dezrădăcinării sociale, ci un refuz violent. De aici: proza, rictusul sarcastic, bufoneria.

In ce-l priveşte pe Constant Tonegaru, sentimentalismul congenital şi automistificaţia nu-i sînt deloc străine. Interesant e că şi în viaţa de toate zilele poetul se comporta la fel. Urmărind într-un rînd (iau aceste detalii din prefaţa lui Barbu Cioculescu) să atragă luarea aminte a unei femei asupra iubirii lui desperate, Tonegaru a înscenat o sinucidere, avînd toată grija să nu-i reuşească. Paralelismul merge chiar mai departe. Cînd, în 1952, Constant Tonegaru a murit de embolie, lumea şi-a zis printr-o confuzie explicabilă că poetul s-a sinucis. Mistificaţia a prins, ceva mai tîrziu, ce-i drept, cum a prins şi în poezie, unde mulţi au luat în serios poza poetului şi au imitat-o.

Desigur, în astfel de cazuri mistificaţia trebuie privită ca o „sinceritate artistică"; a căuta ce se află dincolo de ea nu e cea mai indicată metodă. La Constant Tonegaru descoperim însă un paradox: proza, închipuirile, gluma absurdă, mistificaţia veselă nu izbutesc să traducă (deşi au aerul că o fac) un mare sentiment de nelinişte existenţială, o tristeţe metafizică, un dor de adîncă aventură spirituală, dar nici să ascundă cu totul boala adevărată a poetului, care este aceea a unui suflet melancolic şi inadaptabil. Toată verva, tot umorul încearcă zadarnic să dea iluzia reprimării unei nepămînteşti suferinţe, a unei condiţii blestemate; în vreme ce sentimentalismul incurabil.

nostalgia minoră ies mereu la suprafaţă ca untdelemnul deasupra apei. iată o *Welltschmerz: „ Umbrele dobitoacelor curg pe apă, / limba lor rămîne în tristeţe; / ele ling turnuri, /palate de sus cu care se adapă. || Negre ca nişte cutii pentru viori / se simt străine forţe călătoare, / păsări de ţiglă trec chemindu-se prin nori / ori nişte cenuşii aripi de mori de vînt? || Prin oglindă Soarele coboară într-un cufăr / în roşul său somn - / numai la ora caldă cu mister / urcă să fie tava florilor de nufăr"*

Prin acest peisaj privit în oglindă, foarte frumos de altfel, nu adie nici o boare de „dincolo". Totul este definitiv plat, chiar cînd, voind să sugereze cu orice chip un mister inexistent, Constant Tonegaru îşi pune la punct o manieră, amintind vag de suprarealismul lui llarie Voronca sau al altora, care constă în a ermetiza simpla descriere amestecînd în pălărie elementele realului şi recurgînd la comparaţii voit bizare: ,, *Pomii prăfuiţi par pianiste pudrate în restaurante / şi clatină capul ca strugurii ce se desprind din vii". Sau: „Vezi, îmi stau nervii în semicerc / unde linguriţe de argint cu monogram / cad în linie dreaptă* " ş.a.m.d. Ce se poate reţine din numeroasele poeme din această categorie (frecvente în *Steaua Venerii,* volumul al doilea al poetului, care n-a mai apucat a fi tipărit în 1948 şi al cărui titlu editorul, Barbu Cioculescu, l-a extins la întreaga culegere de azi) este un subtil simţ al caligraficului: ., *A rămas Marea cu limba îngheţată pe dig / cu morunii înăuntru ca într-o vitrină"; „ Pe unde nimenea nu ştie / intră mereu în somn de plumb / îngeri cu evantaie de hîrtie. || Ei vin copii şi-mbătrînesc pe drum, / vreme cit stau pe vînt suh stele / apoi cu părul blond cum e mătasea Ia porumb / in plopii care fac dantele | coboară noaptea ca un fum"; „ca nişte fete mici purtînd cosiţe, doar stelele cădeaţi neîncetat"*

Falsul ermetism, mistificaţia şi fronda cam năstruşnică ale lui Constant Tonegaru au avut, după un ecou explicabil de public, în epocă, şi o mai puţin explicabilă înrîurire asupra unei părţi din poezia tînără de astăzi, incapabilă să discearnă prin ce poetul este autentic şi, deci, inimitabil.

(Contemporanul, nr. 39, 1969)